

A „DICSŐSÉGES FORRADALOM” MINT
LEGITIMÁCIÓS VÁLSÁG

Kihívások és válaszok, különös tekintettel William Sherlockra
és az általa generált pamfletirodalomra

Doktori értekezés tézisei

PÁLFFY MARGIT

PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Pécs

2014

1. A disszertáció témája és a kutatás célja

Értekezésem bázistémája a 2008-ban megvédett, *Újabb szempontok a „dicsőséges forradalom” történetéhez. A Gondviselés isteni jogalapja William Sherlock röpirata szerint* című szakdolgozatom, melyben a „dicsőséges forradalom” során megvalósult uralkodóváltás legitim voltát egy William Sherlock által írt pamflet (*A szuverén hatalmakat megillető alattvalói hűség kérdésének taglalása és megoldása a Szentírás, az ész és az anglikán egyház elvei szerint. – The Case of the Allegiance Due to Sovereign Powers Stated and Resolved According to Scripture and Reason, and the Principles of the Church of England, London, 1691.*) alapján igazoltam. A téma bővítése és feldolgozása egyértelműen adta magát, hiszen maga az uralkodóváltás igen fontos kérdéseket vetett fel (az alattvalói hűségeskü érvényessége, az új uralkodók legitim volta, stb.), s erről igen sok írás született a 17. század végén; Sherlock olymértékű vitát generált kortársai között, hogy ennek doktori értekezés keretében történő feltárása kiváló lehetőséget kínál a korabeli politikai gondolkodás sajátosságainak ismertetésére.

Jelen dolgozatnak több csapásiránya és célja van. Egyrészt tisztázom a „dicsőséges forradalom” eseménytörténetét, mivel tudomásom szerint jelenleg nem áll rendelkezésre erről részletes, magyar nyelvű ismertetés, eltekintve a forradalom egy-egy részletére vonatkozó feldolgozástól, melyeket természetesen magam is felhasználok. A dolgozat 12 fejezetből áll, melynek első fejezetében a téma bevezetése, a kutatói kérdés megfogalmazása és a dolgozatban tisztázandó témák felvázolása kapott helyet. A korszakról szóló és a „dicsőséges forradalom” kapcsán megjelent művek historiográfiai áttekintését a II. fejezetben végzem el. A III. fejezetben arra keresem a választ, hogy hogyan és miért került Hollandia helytartója Anglia trónjára, és különös hangsúlyt fektetek arra, hogy miként fogadták az efféle örökösödést egy olyan országban, ahol a Stuartok örökösödési jogát a királyok isteni jogalapjával támasztották alá. Ennek az elvnek az érvényesülése esetén ugyanis legfeljebb Mária – II. Jakab lányát – illette volna a trón, de semmiképpen sem férjét, Orániai Vilmost. Miként történhetett meg mégis mindez, ki és miért jelölte ezen eseményt a „dicsőséges forradalom” terminussal, főként pedig, szükséges volt-e és mivel lehetett eredményesen meggyőzni az alattvalókat Vilmos és Mária uralmának elfogadásáról?

Fontosnak tartom a forradalom során bekövetkező változások megragadását is, különösen azokét, amelyek korabeli dokumentumokból feltárhatók, ezért értekezésem IV. fejezetében a forradalom legfontosabb dokumentumait vizsgálom, így az Orániai Vilmost

Angliába invitáló meghívólevelet, a koronázási ünnepségen elhangzott szónoklatot, az uralkodók koronázási esküjét, a Bill of Rights-ot és az új állampolgári esküt. E forrásokról nincs teljes, magyar nyelvű fordítás és a magyar nyelvű szakirodalomban csak a Bill of Rights-ról találunk információkat illetve a meghívólevélről információmorzsákat, a 17. századi alattvalói eskükről pedig nincs szisztematikus összehasonlítás még az angol nyelvű szakirodalomban sem, így azokról mindössze szórványadatokkal rendelkezünk.

Az V. fejezetben vizsgálom az alattvalói hűségeskü kérdését a 16–17. században, illetve a korszakban keletkezett prédikációkat, melyek a „dicsőséges forradalom” nyilvános hálaadó napján (január 31.) és Vilmos Angliában történő partraszállásának évfordulóján (november 5.) hangzottak el. E források nem az események megörökítésének céljából születtek, hanem arra voltak hivatva, hogy a kortársakat kétségtelenül meggyőzzék a forradalom jogosságáról, ezért különösen indokolt a vizsgálatba való bevonásuk, ha hiteles képet szeretnénk kapni a korszak emberének felfogásáról és az új hatalom legitimálásának eszköztársaságáról.

Dolgozatomban a másik fő célom, hogy William Sherlock munkásságát feltárjam, hiszen a lelkész, aki eleinte megtagadta az új uralkodóknak járó hűségesküt, majd később letételének jogossága mellett kiállva igazolta az új uralkodók legitim voltát, még az angolszász szakirodalomban sem kapott akkora figyelmet, hogy legfontosabb írásait feldolgozták volna. Értekezésem VII. fejezetében e szerzőnek az alattvalói hűségről és az ellenállásról írt műveit vizsgálom, valamint szándékomban áll feltárni a Sherlock által generált vita érveit és ellenérveit. Azaz megvizsgálni a Sherlockot támadó vagy éppen őt védő forrásokat valamint Sherlock válaszait. Akárhogy viszonyultak ugyanis a pamfletírók Sherlock személyéhez és érveikhez, mindenképpen az motiválta őket, hogy Vilmos és Mária hatalmának legitim voltát igazolják. Ez utóbbi problémakör a VIII. és IX. fejezetben szerepel. Reményeim szerint dolgozatomban bizonyítja, hogy William Sherlock meghatározó szerepet játszott a korabeli politikai életben, és a nézet, melyet korábban már Gerald M. Straka igyekezett megcáfolni, további megerősítést nyer: nevezetesen, hogy 1688 után az isteni jogalap elmélete nem szűnt meg létezni, és a politikai gondolkodást még ekkor is erőteljesen áthatotta a vallási beállítottság. A X. fejezetben kerül sor az eredmények összegzésére és Sherlock személyének a korabeli gondolkodók közti elhelyezésére. A XI. fejezet három mellékletet tartalmaz: az Orániai Vilmost Angliába invitáló levelet, William Sherlock portréját, és a Stuartok családfáját. A dolgozat utolsó fejezetében kapott helyet a munkához felhasznált források és szakirodalom jegyzéke.

A múltbeli eseményeket csak saját kontextusukban, a kortárs viszonyokba illesztve érthetjük meg, és ehhez meg kell vizsgálnunk a közvéleményt formáló médiumokat. Ilyen közvéleményt alakító szerepe volt a prédikációknak és a pamfleteknek, melyekkel a mindennapi életben találkoztak az emberek, s ezeken keresztül, közvetett úton bár, de megismerhetjük a kortársak véleményét az új uralkodó személyéről, a forradalom jellegéről és annak fogadtatásáról. A fenti kérdések vizsgálata különösen érdekes lehet, mivel maga a forradalom különleges (*ex lex*) állapotot eredményezett, hasonló helyzetekben pedig a szuverén uralkodó dönthet. Carl Schmitt szerint a legtöbb történész és jogász kerüli a kivételes állapotok vizsgálatát, pedig ez az állapot kiválóan alkalmas a szuverenitás jogi meghatározására. E fogalom megalkotása Bodin nevéhez fűződik – „egy állam állandó és abszolút hatalmát” értette rajta –, és már ő megfigyelte, hogy e kifejezés kivételes, kritikus helyzetekre vonatkozik. A kérdés tehát az, hogy ki tekinthető szuverénnek; egyedül Isten, vagy aki őt képviseli (a császár, a fejedelem) esetleg a nép, vagy aki a nép nevében lép fel. A szélsőséges és kivételes esetek tanulmányozása elől nem szabad elfordulnunk, sőt ezeket a legalaposabb vizsgálat alá kell vonnunk azért, mert a kivételes fontosabb lehet, mint a szabály, és érdekesebb, mint a mindennapi esetek. Schmitt szerint a normális semmit, a kivétel mindent bizonyít, és nemcsak megerősíti a szabályt, hanem maga a szabály léte is a kivételből táplálkozik.

A dolgozatban elemzett források a British Library-ből, a St. Paul's Cathedral könyvtárából, illetve az Early English Books Online (EEBO) adatbázisából származnak. A kutatásban nagy segítségemre volt a 2010-ben elnyert Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj, melynek keretében 3 hónapot tölthettem Londonban, ahol alkalmam volt összegyűjteni e téma feldolgozásához szükséges elsődleges forrásokat és a szakirodalmat. A dolgozat elkészítéséhez hozzávetőleg hetven 17. századi forrást tekintettem át, ami nagyságrendjét tekintve néhány ezer oldalt jelent. E források közül csak a legjobban követhetőket, az érvelésükben újdonságként hatókat, vagy egyéb ok miatt különlegesnek tekinthető írásokat elemzem részletesen, a többit pedig csak egy-két gondolat erejéig említem meg, mivel ez utóbbiak érvelésükben gyakran önmagukat ismétlik, és így minden egyes forrás alapos bemutatása parttalaná tenné a dolgozatot. Az általam behatárolt témát igyekeztem alaposan körüljárni, ezért hivatalos és nem hivatalos közegekből származó forrásokat (törvény, esküszöveg, levél, pamflet, értekezés) is felhasználtam a kutatás során. Az elsődleges források címének közlésekor szöveghűsége törekedtem, ez az oka a nagybetűk használatának. A Bibliából származó idézetek a Károli-féle fordításból valók, mely használatával céloom az

archaikus jelleg megőrzése volt. Az internetes források letöltési idejét illetve elérésének dátumát a lábjegyzetekben nem, csak a bibliográfiában tüntettem fel. A főszövegben és a lábjegyzetekben szereplő idézeteket a könnyebb átláthatóság érdekében dőlt betűvel szedtem, és amikor a szövegértelmezés megkívánta, külön bekezdésben helyeztem el ezeket. A főszövegben gyakran tüntettem fel zárójelben az eredeti forrásokban szereplő szavakat, kifejezéseket, mellyel céloom a korabeli nyelvezet és gondolkodás alaposabb megismerése és megismertetése volt.

2. A kutatás eredményei

A dolgozatban tehát arra vállalkoztam, hogy különböző közegből származó források vizsgálatával mélyrehatóbban bemutassam Anglia 17. századi történetének egyik legfontosabb eseményét, a „dicsőséges forradalmat” és mint legitimációs válságnak, feltárjam a történetét. Céloom volt továbbá, hogy egy lelkész által generált politikai vita érvelésén keresztül megvizsgáljam a korszak politikai gondolkodását, és e személyt elhelyezzem a politikai gondolkodók sorában. Különös hangsúlyt helyeztem az állampolgári eskü vizsgálatára e dolgozatban, hiszen a forradalom során lezajlott uralkodóváltás legitimációs kérdéseket vetett fel és számos esküre kötelezett polgárban ébresztett kételyeket az új eskü letételének kötelezettsége. A korszakban nagy vitát váltott ki e kérdés, és igen sok forrás született arról, hogy vajon letehető-e az új uralkodóknak a hűségeskü Jakab király életében, és tudomásom szerint még senki sem vonta szisztematikus vizsgálat alá ezeket a forrásokat. Az általam tanulmányozott írások igen változatos képet mutatnak abban a tekintetben, hogy milyen érveket hoztak fel Vilmos és Mária uralmának legitim volta mellett, tehát indokoltnak és jogosnak tartották az új eskük letételét, és e források szerzői közt különleges helyet foglal el William Sherlock, aki érvelésének egyediségével számos kortársát indította arra, hogy állást foglaljon e kérdésben. A legfontosabb dokumentumok és források áttekintésével megragadhatóvá vált a forradalom során végbemenő markáns változások többsége, és bár e források műfaji szempontból eltérő csoportokba sorolandók (törvény, szónoklat, eskü, pamflet, értekezés), mégis megjegyzendő, hogy a világi és az egyházi szféra szoros kapcsolódása miatt, mindegyik hangsúlyozta az angol monarchia protestáns jellegét.

A dolgozat végső konklúziója sok esetben megerősíti a szakirodalomban olvasottakat, mégis új megállapításokat is meg kell fogalmaznom. A források elemzése során a „forradalom” szó használatának nyomon követésével megállapíthatóvá vált, hogy már ekkor,

a 17. század végén kétféle jelentést hordozott magában e kifejezés, vagyis egyszerre jelentette egy korábbi, az eredeti helyzetbe való visszatérést, valamint egy hirtelen lezajló gyors változást, szakítást is. Visszatérés történt vallási szempontból, vagyis újra protestáns uralkodója lett Angliának, ugyanakkor szakítás történt, mivel megszakadt az egyenesági leszármazás rendje a trón betöltése kapcsán. A kortársak számára központi kérdést jelentett, hogy vajon tehetnek-e esküt az új uralkodónak, a korábbi királynak tett hűségeskü ellenében, amikor ez utóbbi személy még életben van. A legitimációs válságban számos szerző sokféle érveléssel próbálta igazolni a II. Jakabnak tett eskü érvénytelen voltát és az új uralkodók hatalmának törvényességét. Mivel tudomásom szerint nem történt még meg az e kérdéskörben keletkezett források szisztematikus feldolgozása és érvelésük feltárása, szükségesnek mutatkozott e feladat elvégzése. A kortársak közül igen sokan – többnyire teológiában jártas személyek – vettek részt ebben az eszmecsereben, ám legtöbbjük névtelenségbe burkolózott. Voltak, akik csak Sherlock személyét és magatartásának megváltoztatását támadták és tulajdonképpen nem is vettek részt érdemben a vitában, vagyis nem adtak ahhoz új gondolatokat vagy talán nem is volt céljuk a régi vagy az új uralkodók hatalmának alátámasztása. A vita érdemi résztvevői azonban valóban hozzászóltak Sherlock érveire, cáfolva azok elfogadhatóságát. A Vilmos és Mária legitim volta mellett kiálló szerzők különböző tényezőkre alapozták az új uralkodók hatalmát, és II. Jakab trónvesztését. Hivatkoztak tehát a II. Jakab által megszegett – eredeti, az uralkodó és a nép közti – szerződésre, az ország elhagyására, vagyis a védelmi funkció betöltéséről való lemondásra, és a közjó elvére. Ez utóbbi szerint a közösség jóléte elsőbbséget élvez az uralkodó vérségi jogának figyelembevételénél, de a hódítás gondolata is megfogalmazódott a kortársakban Vilmos angliai hatalomátvételének igazolásakor. Voltak, akik a történeteket a gondviselő Isten beavatkozásának eredményeként *szabadulásként* értelmezték, és úgy gondolták, hogy az angol nemzet Isten különös gondoskodásának örvend, akárcsak az Ószövetség népe. Előfordult a tényleges (*de facto*) hatalomgyakorlásra való hivatkozás is, mint amely valódi védelmet tud nyújtani az alattvalóknak, így előnyt élvez a pusztán a trónhoz fűződő jogcímmel rendelkező személlyel szemben. Hivatkoztak az örökletesség elvére is a kortársak, valamint az angol magánjog alapján a házastársi jogok gyakorlásának lehetősége is felmerült Vilmos hatalmának alátámasztására. Régóta ismert elvet hangoztattak a szerzők akkor, amikor a konvent parlament döntésére alapozták az új uralkodók hatalmának legitim voltát, ugyanis ezzel a testületi, és a képviselői elvet is elfogadták. Kevés esetben, de a korszakban megjelent az államérdekre való hivatkozás is, vagyis a protestáns állam érdekeire való hivatkozással tartották távol a tróntól és tagadták meg II. Jakabtól és örököseitől a hatalmat.

Mivel az állam, az egyház és a nemzet érdekeinek is megfelelt Orániai Vilmos és Mária uralkodóként való elfogadása, a kortársak igyekeztek a lehető legszélesebb spektrumon személyük elfogadhatósága és hatalmuk legitim volta mellett érvelni. Mivel szakítás történt a trónbetöltés kapcsán megszokott korábbi módszerrel (primogenitúra), szükségessé vált egy új legitimációs elvvel alátámasztani az új uralkodók hatalmát és megalapozni azt is, hogy a korábbi uralkodó valamint katolikus utódai ne térhessenek vissza a trónra. Emellett szólt az is, hogy mindenáron el akarták kerülni a század közepének polgárháborús, zűrzavaros állapotának visszatérését.

Straka szerint a dinasztikus változások alapvető problémája abban rejlett, hogy a királyságra való alkalmasság kritériumait soha nem definiálták, hanem az a jog marginális területén létezett: a 18. század elejéig (1701) soha nem történt meg Angliában, hogy egy uralkodónak bizonyos előírásoknak kellett volna megfelelnie trónra ültetése előtt. A régóta ismert elmélet szerint az uralkodó az Istentől kapta hatalmát a nép közvetítésével, vagy beleegyezésével, és Nenner szerint Angliában a trónutódlás kérdését „teoretikus szinten” le is lehetne szűkíteni arra az egyszerű kérdésre, hogy: *„Az uralkodó Isten választottja-e, vagy a népé?”* A kérdés ugyan egyszerű, de Nenner maga is bevallja, hogy az nem feltétlenül tesz lehetővé egyszerű válaszokat is. Így történhetett az, hogy *vallási, jogi és filozófiai* nyelvezeteket használva különböző érvekkel nyert megalapozást az új uralkodók hatalmának legitim volta, amint az a pamfletekből világosan kiderült, de a teológiai nyelvezet alkalmazása még a Bill of Rights-ban is előfordult.

Összegzésként elmondható, hogy Sherlocknak vitathatatlan érdeme volt az új kormányzat megszilárdításában, mivel az alattvalói hűségről szóló pamfletjének megírásával eredményesen tudta meggyőzni az „eskütagadók” csoportját Vilmos uralmának jogosságáról, s tette mindezt úgy, hogy ez összeegyeztethető volt az egyház által előírt szabályokkal. Kijelenthető, hogy az alattvalói hűségről szóló vita folyamán formálódó érvek megerősítették az új uralkodók hatalmát és a Sherlock által generált vita jelentette a legitimációs válság gyakorlati lezárását. Straka szerint Sherlock nemcsak az anglikánok meggyőzéséért volt felelős, hanem a jakobitáknak a Jakab restaurálása érdekében tett törekvéseinek semlegesítéséért is azért, hogy emlékeztette őket a béke fenntartásának kötelezettségére, a törvényeknek való engedelmségre és a lázadás kísérletének megtagadására. Az angliai rendszerváltozás belföldi és nemzetközi viszonylatban tekintve egyaránt döntő jelentőségű volt a birodalom és a protestáns Európa biztonsága szempontjából, és az idő múlása is

Sherlock elveit igazolta, mivel a Jakab mellett végsőkéig kitartó toryk is belátták, hogy a hűségkü letétele a társadalom biztonságának a záloga. Anna királynő uralkodása (1702–1714) idejére mindannyian készek voltak elismerni, hogy a hatalmat hosszabb ideje gyakorló autoritás elnyerte az isteni szentesítést és a kormányzás jogát. A forradalom bebizonyította tehát, hogy az örökösödés isteni jogalapjának elve – ha kell – felülírható, illetve kibővíthető. Így született meg tehát a Gondviselés isteni jogalapjának elve, vagyis az anglikán lelkészek érvelése megmutatta, hogy az isteni jogalap nem szűnt meg a politikai életet befolyásoló tényező lenni a „dicsőséges forradalom” után – ahogy azt több történész állította –, sőt megfigyelhető, hogy bár az utolsó, de legvirágzóbb szakaszába lépett 1688 után. A Straka által a *Gondviselés isteni jogalapjának* elnevezett elmélet a *divine right* teóriában gyökerezett, s emiatt nem volt elképzelhető teológiai érvelés nélkül. A 17. századi politikai közgondolkodás ebben a szférában mozgott, vagyis Isten és az isteni természet állt a középpontjában. Sherlock az általa generált vitában a Gondviselés-érvet helyezte középpontba, de ötvözte azt a *de facto* hatalomgyakorlással, tehát alapvetően az isteni jogalap talaján állt.

A források és a korabeli gondolkodás jellegének megismerése után választ kell adnom arra a kérdésre is, hogy vajon reprezentáns szerző volt-e Sherlock, vagy a kánon tagjai közt lenne inkább a helye? E kérdésre talán úgy adható megfelelő válasz, hogy bizonyos fokig reprezentálta saját korának gondolkodását, amennyiben a *divine right* talaján állt, ugyanakkor megújította a politikai gondolkodást, egyedülálló érvelésével – a *de facto* hatalom és a Gondviselés-érv ötvözetével – pedig kihívást intézett kortársai felé, így hatalmas vitát generált. Mivel sokan sokféleképpen reagáltak az ő művére, bizonyára szokatlan volt a kortársak számára Sherlock megnyilatkozása, így véleményem szerint indokolt lenne a 17. századi angol politikai gondolkodók kánonjában tudnunk őt. Alátámasztható e gondolat másik megközelítésből is. Tudjuk, ugyanis, hogy a kánonba felvett Locke, természetjogra épülő fejtegetése és népszuverenitás-elmélete nem terjedhetett el általánosan a kortársak körében, ezért nem tekinthetjük a korabeli politikai gondolkodás reprezentánsának. Ezt jelzi az is, hogy Locke műve anonim publikációként jelent meg 1689-ben – ráadásul nem is ekkor, hanem már a kizárási krízis idején írta –, s gondolatai alig váltottak ki visszhangot az erősen vallási beállítottságú politikai gondolkodás korában. Ezt mutatja az is, hogy írásának 1703-ig nem jelent meg újabb kiadása, érvelését tehát egyáltalán nem vették tudomásul a kortárs anglikán polemisták, mivel a politikai gondolkodás csak a 18. században szakadt el a teológiától. Ekkor valóban a természetjogra helyeződött a hangsúly, s a természetjogi érvelés virágkora a

felvilágosodás korában jött el, mely felfedezte Locke filozófiáját.

Reményeim szerint e dolgozattal sikerült William Sherlockot a jelentőségének megfelelő módon bemutatni és az őt megillető helyre emelni a 17. század végi angol politikai gondolkodók sorában, melyet annak köszönhetett, hogy a korszak alapvető fontosságú kérdéséről, az alattvalói hűségéről több művében is megnyilatkozott.

3. Publikációk a témában

3. 1. Tanulmányok

1. Az eskü kötelez? Kortársak véleménye az alattvalói hűségeskü érvényességéről a "dicsőséges forradalom" idején. In: Kor-szak-határ: A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800) a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola Közép- és Korajkori programjának I. konferenciája, Szerk.: Font Márta, Fedeles Tamás, Kiss Gergely, Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2013, 187–202.
2. Egy szónoklat mint a korszak gondolkodásmódjának tükré: Az Orániai Vilmos és Stuart Mária koronázási szertartásán elhangzott prédikáció. *Világtörténet* 2011 (3–4.), 121–147. (2012)
3. Kie a hatalom? Egy átmeneti állapot érdekességei. Az isteni jogalap és a „dicsőséges forradalom”. In: 6. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia előadásai, Szerk.: Dévényi Anna, Rab Virág, Schwarczwölder Ádám (szerk.), Pécs, Pécsi Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium, 2009, 193–201.
4. A „dicsőséges forradalom” legitimálása a Gondviselés isteni jogalapja szerint: William Sherlock röpirata. *Világtörténet* 2007/tavaszi-nyári, 68–88.
5. A prédikáció mint propagandaeszköz Orániai Vilmos angliai udvarában. (közlésre elfogadva, sajtó alatt)

3. 2. Recenziók

1. Az első modern forradalom (1688) *Klió* 2011/4. 41–47.
2. Wim Blockmans – André Holenstein – Jon Mathieu (szerk.): Egymást erősítő interakciók – Az európai államfejlődés új szempontból történő vizsgálata. *Klió* 2010/2. 14–21.

3. Barbara J. Shapiro: *Political Communication and Political Culture in England, 1558–1688*. Stanford, California, Stanford University Press, 2012. (A Specimina Nova szerkesztőbizottsága által közlésre elfogadva, idegen nyelvű recenzió, sajtó alatt)

4. Konferenciaelőadások

1. A prédikáció mint propagandaeszköz Orániai Vilmos angliai udvarában. *Információ és társadalom. Információtörténeti konferencia*, Nyíregyháza, 2013. november 21–22.
2. Az eskü kötelez? Kortársak véleménye az alattvalói hűségeskü érvényességéről a „dicsőséges forradalom” kapcsán. *Doktorandusz konferencia*, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola Közép- és Koraújkori Programjának I. konferenciája, Pécs, 2012. november 30–december 1.
3. Kié a hatalom? Egy átmeneti állapot érdekességei. Az isteni jogalap és a „dicsőséges forradalom”. *VI. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia*, Pécs, 2008. március 26–28.
4. A régi rend helyreállt – Avagy mindent Istennek köszönhetünk? Az alattvalói hűség problematikája William Sherlock röpiratában. *XXVIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia*, Humán Tudományi Szekció, Székesfehérvár, 2007. április 2–4. (III. helyezés)